

POMUL VEȚII, VALOAREA SIMBOLULUI ARTISTIC

Elena ZAGAEVSCHI¹
Stela PLĂMĂDEALĂ¹

¹Departamentul Urbanism și Design Urban, Facultatea Urbanism și Arhitectură, Universitatea Tehnică a Moldovei

*Autorul corespondent: Elena ZAGAEVSCHI, e-mail elena.zagaevschi@udu.utm.md

Rezumat: *Interioarele moderne în ziua de azi au multe detalii și ornamente din stilistica contemporana. Aceste ornamente apar în elementele din lemn, pereții decorativi, textile, covoare, mobilă etc. Ornamentele date sunt alese după stilistica și estetica, însă nu după semnificația și simbolică lor, cum ar fi trebuit. Din aceasta cauză, majoritatea duc o energie și informație negativă. Ca urmare trebuie să se cunoască acest fapt și însemnătatea fiecărui ornament pentru a ocoli negativul și consecințele acestora.*

Cuvântul cheie: *pomul veștii, simbol, tradiție, arbore.*

Din cele mai vechi timpuri oamenii civilizației neolitului au avut necesitatea de simboliza lumea spirituală. Încă din timpuri străvechi, oamenii au folosit - simboluri pentru marcarea teritoriului sau pentru a-și decora spațiul înconjurător. Simbolurile (ornamentele) sunt un limbaj, nu doar artistic, dar și informațional. Multe culturi de pe glob acordă o mare atenție semnificației fenomenelor naturale prin simbolizarea lor. Una dintre ornamentele de bază ale patrimoniului cultural este "Arborele Sacru" sau pe teritoriul nostru "Pomul Vieții". El reflectă legătura omului spiritual cu natura, precum și preocupările lui cotidiene. În Basarabia, acest ornament ca simbol mistic și decorativ e acel ce da frumusețe lumii, transformând-o într-un loc fascinant. Ornamentul simbolistic se folosea pentru a acoperi spațiile decorative a interiorului sau elemente decorative a obiectelor de uz casnic, ce avea funcție dublă, ca element decorativ și simbol mitic (totem). În trecut, strămoșii noștri identificau localitatea de unde face parte un individ reieșind doar din specificul hainelor pe care le poartă acesta, prin ornamentul brodat, precum și din poziționarea acestuia pe haină. Elemente decorative din lemn, piatră sau țesături din interiorul casei sau exterior, portul național sau de pe ie erau reprezentate într-un fel, însemna ca aceasta individ vine dintr-o zonă anumită. Existau elemente și mai specifice, care făceau ca localitățile să fie identificate până la nivel de localitate, în funcție de amplasarea ornamentelor pe care apare o simbolistică.

Strămoșii noștri nu știau să citească și să scrie, ei comunicau prin respectivele ornamente. Problema este că noi azi am cam pierdut sensul acelor ornamente și mulți devalorizează simbolistica ornamentului, numind-o element arhaic, iar oamenii cu pregătire corectă și cu pregătire bine dezvoltată, privind corect ornamentele tradiționale și văzând îmbinarea auritoare de culori și simboluri purtate de noi, de multe ori pe așa-zisele ornamente tradiționale la limita kitschului, ar putea să spună că noi suntem cei analfabeți. Ce reprezintă ornamentul tradițional și prin ce se distinge de ornamentul altor regiuni din spațiul românesc?

De fapt decorul autentic basarabean reprezintă un stil și un conținut cu totul extraordinar, care este mai puțin cunoscut printre noi. Ca și decor clasic moldovenesc, în ornamentele basarabene este reflectată din plin legătura omului cu natura, precum și preocupările lui cotidiene.

Un element aparte este *Pomul Vieții* (Fig.1) numit *Arborele Înțelepciunii* sau *Pomul Neamului* care întruchipează forța naturii vii și este deseori reprezentat cu ramuri simetrice, la capete fiind reprezentat cu flori și muguri, cu petale în forma triunghiulară (sa nu uităm că fiecare figură geometrică are simbolul său) sau romboidală. Totuși, ornamentul are o dezvoltare de lungă durată care în zilele contemporane a ajuns ceva distinctiv și anume forma florilor, care este geometric stilizat, iar mărimea acestora este mult mai mică. Începând cu a II-a jumătate a secolului al XIX-lea ornamentul tradițional cu obiectele de uz casnic dispar din interioarele moderne înlocuite cu compoziții complexe formate din buchete de flori, fructe, păsări, animale ornamente geometrizate, etc, după stilistica europeană.

Figura 1. Pomul vieții

Pomul vieții își are originea din cultura Cucuteni-Triopoli din neoliticul european-vechi. Unde toate figurile geometrice au un simbol aparte care se va plasa într-o anumită ordine care s-a păstrat de-a lungul timpului. Reprezentarea *Pomul vieții* o regăsim pe figurinele antropomorfe feminine descoperite în necropolele aparținând epocii de bronz la Gârla Mare, în județul Mehedinți. *Arborele*, simbolul *vieții* se redescoperă similar pe inelul getic descoperit în necropola de la Seimeni (Fig.2).

Figura 2. Necropola de la Seimeni

Simbolul pomului face parte din viața terestră, dar, așa cum o relevă numeroase mărturii ritualuri de trecere, în lumea nevăzută, de unde vin viața-nouă și unde pleacă cei răposați. Dar pomul sacru își dobândește adevărata sa recunoaștere numai prin subordonarea la un prototip - a cărui formă nu este neapărat de ordin vegetal. El devine un pom sacru în virtutea puterii lui, cu alte cuvinte: deoarece manifestă o realitate extra-umană, care se înfățișează omului într-o anumită formă, rodește și se regenerează periodic. *Arborele Universului*, unde rădăcini se afundă până în *Infern* și ale cărui ramuri înalta la *Cer*.

Pomul Vieții devine simbolic fără să-și piardă atributele sale formal-concrete (palmierul-curmalul la mesopotamieni, stejarul la romani, etc.). Numai după ce anumite etape mentale au fost depășite, simbolul se detașează de formele concrete, devenind schematic stilizate și abstracte.

Întâlnim pomul sacru simboluri vegetale în istoria oricărei religii care artistic-decorativ a avut dezvoltarea sa aparte, în tradițiile populare ale lumii întregi, în metafizicele și misticele arhaice, ca să nu mai vorbim de iconografie și arta populară. În concepția lui Mircea Eliade, varianta cea mai răspândită a simbolismului Centrului este *Arborele Cosmic*, care se găsește în mijlocul *Universului* și care susține ca o axă cele trei Lumi.

În *Pomul* ca simbol constatăm că la baza avem cele trei categorii de arbori sacri (cosmic, ceresc și al *vieții*), ca și derivatele și substituitele acestora (*stâlpul ceresc* și *coloana cerului*), cu succedaneele și simulacreele lor (stâlpii, troițele, rugile), reflectă unele aspecte ale condițiilor locale social-istorice de viață culturală, întâi ale antecesorilor poporului român și apoi ale poporului român.

Pomul-arborele ceresc se bazează pe forța terestră care sprijină bolta cerească în partea ei centrală locului luat în considerație, pentru ca acesta să nu se prăbușească de greutate sau din cauza unui cataclism. Paralel cu aceste concepte mitologice a fost creat un alt concept,

arborele vieții, care exprimă o singură trăsătură a arborelui cosmic și a dubletului acestuia care este arborele ceresc. Pomul -simbolizează ideea de tinerețe fără bătrânețe, de continuitate vitală și nemurire spirituală.

Structura simbolistica creată în paleolitul superior și dezvoltată în perioada neolitului: "V"-ul și pieptenele-perie, se regăsesc în ornamentele ce aparțin culturii Cucuteni-Tripolie, mileniiile VII-IV î.e.n., și identificate pe teritoriul Republicii Moldova și România, Ucrainei.

Grupând cele trei simboluri, se obține un pom al vieții de început, identic cu reprezentarea acestuia pe sculpturile antropomorfe aparținând culturii de epoca bronzului Gârla Mare - Zuto-Brdo (Fig.3), dar și pe inelul getic descoperit la Seimeni - ca o continuare a arhetipurilor locale, ca un model pentru populația epocii metalelor care a preluat valorile neoliticului târziu. Ce este acest simbol – V un avertisment, o vrajă, o magie? Nu știm. Gruparea corectă de simboluri a transmis mesaje numai celor care puteau înțelege. Pe parcursul anilor evident, am uitat semnificația acestor simboluri. Pe dealul mare din apropierea satului Yunacite, în zona orașului Pazardzhik, s-au găsit în jur de 10 vase marcate. Dr. Yavor Boyadzhiev - un arheolog al Academiei Bulgare de Științe, care studiază zona de multă vreme, este frustrat. "Ar trebui să existe un motiv foarte bine întemeiat pentru ca semnul să fie așezat într-un loc atât de ascuns - pe partea interioară a fundului vasului, unde nu se vede, nu este posibil să bucare privirea de acolo, așa că nu a fost pentru decorare. Un astfel de simbol nu a fost găsit pe alte obiecte, deci nu este nici un ornament" [1]. Simbolul "V", bucraniul-uter și pieptenele-perie, sunt cele trei simboluri a reînvierii, pe parcursul dezvoltării ornamentului au fost grupate pentru o adăugare a semnificației scara vieții veșnice.

În creația românească tulpina este simbolul – lemnul o recunoaștem ca semnificația „carnea” parte trupească a omului și spiritul. Nicicând acest simbol nu e lipsit de viață, nici măcar când, din rațiuni practice ori ritualice, arborele e tăiat.

În filozofia grecească și școlile budiste lemnul a fi materia primă care alcătuită la facerea lumii cele patru substanțe primordiale: pământul, apa, aerul și focul. Din această cauză, lemnul ca material fizic are o caracter simbolică deosebit de importantă, întruchipând o calitate spirituală fundamentală, aceea de a fi materia universală.

Pomul simbolul misterului nu e decât o replică a Arborelui Lumii, care se înalță în mijlocul Universului și pe al cărui vârf se află Zeul suprem sau zeul soarelui.

Mituri populare mai multe popoare ne vorbesc de un arbore, de o liană, de o funie, de un fir de păianjen sau de o scară care leagă Pământul de Cer și prin mijlocirea cărora anumite ființe privilegiate urcă efectiv la cer. Aceste mituri au, conector-rituale - precum arborele șamanic sau stâlpul sacrificatorului vedic. La fel ca stâlpul (Axis mundi), este suportul care ține cerul. Arborele cu crengile tăiate, al cărui vârf iese prin deschizătura din acoperișul iurtei (și care simbolizează Arborele cosmic) reprezintă o scară ce duce la Cer și pe care urcă șamanii în călătoria lor către înalt, luându-și zborul prin acea deschizătură din acoperiș.

Figura 3. Epoca bronzului

Arborele cunoaște o dezvoltare mai amplă care treptat se transforma și este stilizat până la stâlpul contemporan al casei (suport). Stâlpul cosmic reprezintă conceptul mitologic care include în conținutul lui întregul cosmos figurat sub emblema unui arbore. Este imaginea globală a lumii și vieții redată în formă vegetală, pentru a marca un anumit stadiu de înțelegere mitologică, pe când stâlpul ceresc este un concept mitologic care se referă la alte coordonate mitologice.

Asupra originii mitice a arborelui vieții s-au emis mai multe ipoteze, dintre care reținem două mai importante:

Prima ipoteză se referă la o idee dezvoltată în perioada neolitică, în legătură cu marea zeiță a vegetației-fertilității. Arborele vieții este, după această, simbolul fertilității terestre și, prin amplificare, al fertilității cosmice.

A doua ipoteză asupra originii arborelui vieții se referă tot la epoca neolitică și susține că acest concept mitologic, de plantă miraculoasă, este fără vârstă și gen definit sau are o vârstă respectabilă și un gen vegetal definit (ficus, măr, etc.).

O funcție de bază a arborelui este stâlpul sacri de tipul coloanei cerului sau stâlpul casei de multe ori nici nu erau modificați. În primele manifestări forma arborigenă a *coloanei* cerului era totodată și arborescentă, deoarece păstra pomul viu neprelucrat, în stare concretă, cum se găsea în natură.

În zilele contemporane simbolistica Arborelui cosmic capătă un caracter mai mult decorative care este larg folosit în designul poligrafic și mai puțin în designul interior. Designerii de azi vor alege lemnul mai mult din cauza durabilității și texturii dar nici cum nu după simbolistica lemnului.

Concluzii

Concluzionând, putem zice că acest articol reflectă valoarea estetică și cea artistică a Pomului Vieții. În pofida faptului că este un simbol străvechi, nu trebuie să ne fie frică să-l folosim în interior sau în alte domenii.

Tradițiile și patrimoniile naționale trebuie păstrate și folosite în continuare pentru a reduce riscul de a fi uitate și șterse din memoria noastră.

Referințe

1. <https://sites.google.com/site/seimenisatdinneolitic/3-1-1-pomul-vietii-din-neolitic-pana-in-prezent?tmpl=%2Fsystem%2Fapp%2Ftemplates%2Fprint%2F&showPrintDialog=1>
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Pomul_vie%C8%9Bii
3. <https://folconcept.ro/simboluri-sacre/copacul-vietii/>
4. <https://sfatulparintilor.ro/familie-parinti/dezvoltare-personala/copacul-vietii-ce-trebuie-sa-stii-despre-simbolul-nemuririi-si-al-vindecarii-sufletului/>